

Atıfta Bulunmak İçin / Cite This Paper: Bekar, N. (2019). "Kültürel Diplomasi Açısından Batı Balkanlarda Türkiye ve Almanya (2000-2015)", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3): 3064-3084.

Geliş Tarihi / Received Date: 19.02.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date: 11.04.2019

Araştırma Makalesi

KÜLTÜREL DİPLOMASİ AÇISINDAN BATI BALKANLARDA TÜRKİYE VE ALMANYA (2000-2015)

Dr. Öğr. Üyesi Nurgül BEKAR

Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İktisadi Bilimler Fakültesi

nurgulbekar@kastamonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-6267-0160

Öz

Balkanlar tarihte farklı yönlerde çeşitli göçlerin yapıldığı geçiş coğrafyası olması nedeniyle her zaman etkili bir kavşak noktası olmuştur. Soğuk Savaş sonrası bölge taşıdığı çatışma ve savaş riski nedeniyle daha da önemli hale gelmiş, Avrupa'nın güvenliği ve enerji ihtiyacı açısından istikrarın sağlanması zorunlu olduğu bir alan teşkil etmiştir. Bölgede farklı kültürlerin ve dini kimliklerin yaşaması Balkanlar'da ayrı bir hassasiyet durumuna işaret etmektedir. Bu çalışma Balkanlarda Alman ve Türk kültürel diplomasi politikalarının, dolayısıyla "yumuşak güç"lerinin mukayesesini ele alırken Türkiye ve Almanya'dan "hangi ülkenin bölgede daha etkili olduğu" sorusuna literatür tarama yöntemi ışığında cevap arayacaktır. Mevcut çalışmalar Türkiye'nin ya da Almanya'nın Balkan politikalarını araştırmakta, söz konusu iki ülkeyi özellikle 1990 sonrası dönemde karşılaştıran analizler yetersiz kalmaktadır. Çalışmanın çıktıları karşılaştırmalı analiz ile ilgili literatüre bir fayda sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Almanya, Türkiye, Kültürel Diplomasi, Kamu Diplomasi

FROM THE PERSPECTIVE OF CULTURAL DIPLOMACY OF GERMANY AND TURKEY IN THE WEST BALKAN IN 2000-2015

Abstract

The Balkans have always been an important intersection due to its geography where various migrations to different destinations have been made throughout history. In the post-Cold War period, the Balkans has gained more importance because its potential risk of conflict and war, and it has been considered as a region in which stability must be preserved for the security and energy transportation of Europe. The existence of different cultures and religious identities in the region shows the presence of the sensitive environment in the Balkans. In this study, when comparing the cultural diplomacy policies or soft-powers of German and Turkish governments during the 2000-2015 period, an answer to the question "which country is more effective in the region?" will be found by employing the content analysis method. Current studies address the Balkan policies of Turkey and Germany, but the number of comparative analysis for the policies in the post-1990 period is insufficient. The outcomes of this study would be useful to the relevant literature.

Keywords: The Balkans, Germany, Turkey, Cultural Diplomacy, Public Diplomacy

1. GİRİŐ

Coğrafya kültürün belirlenmesinde en önemli faktörlerden biridir. Avrupa ile Asya arasında stratejik bir geçiş sahası olan Balkanlar'da tarih boyunca farklı etnik unsurlar bir

arada yaşamak durumunda kalmış, bölgeyi farklı imparatorluklar yönetmiştir. Dil, din, milliyet gibi kültürün temel unsurları ve yönetim açısından görülen bu çeşitlilik durumu nedeniyle kozmopolit bir yapıyı barındıran Balkanlar coğrafyası dünya politikasında her zaman büyük bir önem teşkil etmiş, dünya tarihini belirleyen savaşların da merkez noktası olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında yaşanan çatışma ve savaşların yol açtığı istikrarsızlık ise Balkanların uluslararası barış açısından da ne kadar stratejik bir değeri olduğunu kanıtlamıştır. Bölgenin bu değeri, günümüzde Ortadoğu ve Afrika'dan gelen göçler ve enerji nakil hatlarının geçiş noktası olması sebebiyle artarak devam etmektedir.

Soğuk Savaş sonrasında cereyan eden çatışma ve savaşların ardından, sınırların yeniden belirlenip yeni devletlerin oluştuğu coğrafya, bu süreçte yüzünü daha çok Avrupa'ya dönmüştür. Avrupa'da ise esasen Avrupa Birliği (AB) ve Almanya başat rol oynamaktadır. Bu bağlamda Balkanları kendi çıkar alanında gören Avrupa bölge için son dönemlerde "Güneydoğu Avrupa" kavramını kullanmayı tercih etmekte, böylece Balkanların Avrupa'nın doğal bir parçası olduğunu ve daha çok Avrupa'ya ait olduğunu vurgulamak istemektedir. Balkan kelimesinin Türkçeden geldiği göz önüne alınırsa bu kavram değişikliğinin Türkiye ile Balkanlar arasında bir mesafe oluşturmaya yönelik olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Bu bölgenin her zaman Avrupa'nın güvenliği ile doğrudan bağlantılı olması nedeniyle farklı çıkarları olsa da AB ülkeleri Balkan ülkelerinin yeniden yapılanmaları konusunda ortak bir strateji izleme eğilimi içinde, özellikle muhtemel AB üyeliği perspektifi ile bu ülkelerin iç ve dış politikalarında söz sahibi olmaya çalışmaktadır. Söz sahibi olma yarışında Almanya'nın rolü ve yeri ayrıca değerlendirmeyi hak etmektedir, zira bölgeye yapılan doğrudan ve dolaylı yardımlarda Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra Almanya büyük bir yer tutmaktadır. Gerek AB kapsamında yapılan girişimlerde gerekse ikili ilişkiler çerçevesinde bölgeye yönelik yürütülen projelerde Almanya Balkanlar için büyük bir önem arz etmektedir. Almanya'da yaşayan Balkan kökenli nüfusun ve Almanya'nın bölgeye yönelik politikalarının etkisiyle bölgede İngilizceden sonra en fazla kullanılan yabancı dilin Almanca olması tesadüf değildir. Birçok Alman firmasının Balkan ülkelerinde temsilcilikler ve/veya şubeler açması, Alman vakıflarının ve Goethe Enstitüsü'nün çalışmaları Balkan ülkelerindeki Alman etkisinin artmasına yol açmaktadır. Balkanlardan Almanya'ya gerek yükseköğrenim için gerekse iş bulma ümidiyle gidenlerin sayısındaki artış da Almanya'nın bu coğrafyada etkin olmasının diğer sebepleri arasında sayılmalıdır.

Ortak bir coğrafya, paylaşılan tarih ve sosyo-kültürel unsurlar nedeniyle Balkanlar, Türkiye için vazgeçilmez bir bölgedir. Güvenlik ve ekonomik açılardan Türkiye'yi doğrudan etkileyebilen Balkan coğrafyasıyla ilişkiler bölgenin dinamiklerini belirleyici faktörlerden

biridir. Bir yandan Balkanlarla mevcut ortak tarihi-kültürel unsurlar, öte yandan Türkiye içinde yaşayan Balkan kökenli vatandaşlar göz önüne alındığında Türkiye'nin Balkan ülkelerine olan ilgisi sadece bir gereklilik değil aynı zamanda (tarihi) bir sorumluluktur. Bu çerçevede Balkan ülkelerindeki tüm etnik kimliklerin ve kültürel unsurların varlıklarını sürdürmesinin sağlanması da Türkiye açısından büyük önem arz etmektedir. Nitekim Türk Dış Politikasını oluşturan ve yürüten aktörler gerek devlet kurumları gerekse sivil toplum kuruluşları aracılığıyla Balkan coğrafyasında bu yönde politikalar üretmektedir. Çalışmanın başlangıç sınırını belirleyen 2000 yılı itibarıyla Türkiye'nin bölgeye yönelik dış politikası, genel Türk Dış Politikasına paralel olarak daha aktif bir tutum almıştır.

Bu çalışma Almanya ve Türkiye'nin hangisinin Batı Balkanlar'da kültürel diplomasi açısından daha etkili olduğu sorusunu 2000-2015 tarihleri arasında araştırmaktadır. Makaleye zemin teşkil eden zaman aralığının bu şekilde seçilmesinin temel sebebi, Soğuk Savaş sonrası ve Balkanlar'da yaşanan savaşların ardından bölgesel ve uluslararası düzeyde nispeten yeni bir düzenin oluştuğu ve olgunlaştığı bir dönem olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca anılan tarihlerde, Türkiye ve Almanya açısından hemen hemen aynı dönemlerde iş başına gelen iktidarın sürekliliğini korumuş olması da çalışmanın analiz yapısı açısından önem taşımaktadır. Makalede kullanılacak olan içerik analizi yöntemiyle konuya ilişkin İngilizce, Almanca ve Türkçe literatür taranarak, mevcut makale, kitap ve haberlerin içerikleri analiz edilerek araştırma sorusuna cevap aranacaktır. İlgili literatürün seçilmesindeki temel saik, bölgesel ve uluslararası düzlemdeki mevcut durumun Balkanlar, Türkiye ve Almanya açısından yansıtılabilmesi ve böylelikle nesnel bir karşılaştırmanın sağlanabilmesidir. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak kavramsal çerçeve verilecek, sonrasında Balkanlar'da Almanya'nın ve Balkanlar'da Türkiye'nin mevcut durumları ortaya konmaya çalışılacak, değerlendirme ve sonuç bölümünde ise her iki ülkenin mukayesesi elde edilen bulgular eşliğinde değerlendirilecektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

“Balkan” kelimesi Türkçe “sıradağlar” anlamına gelmektedir ve bölgenin Osmanlı geçmişini de yansıtan bir ifadedir. Bölge son dönemde özellikle AB ile bütünleşme çabaları içinde “Güneydoğu Avrupa” diye anılmaktadır. Balkanlar'ın sınırlarını Türk Dil Kurumu sözlüğü Arnavutluk, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Romanya, Sırbistan, Slovenya, Yunanistan ve Trakya'yı içine alan coğrafya olarak işaret etmektedir. Uluslararası literatürde Balkanlar'ın tarifı yapılırken farklılıklara da rastlanmakta, kimi açıklamalar Slovenya'yı Balkanlar'da saymazken kimilerinde de Moldova Balkan devletleri arasında yer almaktadır. Bu çalışmada kullanılan “Batı Balkanlar” kavramı ise

Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya ve Sırbistan'ı, bir başka deyişle hâlihazırda AB üyesi olmayan Balkan ülkelerini kapsamaktadır.

Kültürel diplomasiyi değerlendirebilmek ve mukayese edebilmek için her şeyden önce kültür kavramının ne ifade ettiğini ortaya koymak gerekmektedir. Bir topluma ait olan dil, din, milliyet, yaşam alışkanlıkları, gelenek ve görenekler ile o toplumun siyasette, sanatta, eğitim ve bilimde ürettiği her türlü maddi ve manevi değer kültürün unsurları arasında yer almaktadır. Nitekim Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde kültür kelimesi birinci anlamında *“tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü”* (Türkçe Sözlük, 2005: 1282) olarak tanımlanmaktadır. Diğer anlamlarında ise *“bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü; muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi ve bireyin kazandığı bilgi ifadeleri yer almaktadır. Aynı şekilde TİKA'nın yayımladığı Büyük Türkçe Sözlükte de benzer tanımlamalar bulunmaktadır (Çağbayır, 2016: 3594). Dolayısıyla insana ve insanı etkileyecek faktörlere dair her şeyi kültürün içinde değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Güvenç'e göre kültür kavramı bir devletin ulusal kimliğini belirlemede en önemli unsurlardan birisidir ve kültür boşluğu kimlik arayışıyla ilgilidir. Bu bağlamda bir devlet içinde çeşitli ve farklı kültürlerden bahsetmek mümkündür (Bozkurt, 1993: 13-21). Bu çerçevede Almanya ve Türkiye'nin kültürel politikalarını mukayese ederken bu iki devletin Balkanlarda kullandığı her türlü siyaset aracı göz önünde bulundurulacaktır. Kültürel diplomasi esasen kültürel politikalar yoluyla uygulanmaktadır. Bu uygulama sırasında kültürel diplomasi farklı kültürleri kabul ederek, onlar arasında uyumu sağlayacak unsurları ön plana çıkararak, bir devletin çıkarlarının gerçekleşmesi için kullanmaktadır. Mevcut durumda kültürel politikalar ve kültürel diplomasi sıkça birbirinin yerine kullanılmaktadır.*

İki kutuplu sistemde uluslararası ilişkilerde kullanılan kavramlar 1989 sonrası dönemde içerdikleri unsurlar açısından ciddi bir değişim geçirirken, birçok yeni tanım uluslararası politikanın gündemine eklenmiştir. Dış politikanın belirleyicilerinden güç ve diplomasi ilişkileri yeni alanları da kapsamaya başlamış, eski kavram ve tanımlara ek olarak daha önce terminolojide yer almayan kelimeler yeni ilişkileri tarif etmeye başlamıştır. Yirmi birinci yüzyılda küreselleşmenin hızlanması ve dolayısıyla devletlerarasındaki neredeyse her türlü sınırın kalktığı bir ortamda uluslararası siyasetin yapılışı da değişikliğe uğramıştır. Bu dönemde genel olarak uluslararası terörizmin yaygınlaşması ve özellikle 11 Eylül El

Kaide'nin İkiz Kuleler saldırısı dış politika ve diplomasinin çeşitli yönlerini derinden etkilemiştir (İskit, 2012: 355).

Askeri gücün ekonomik güçle birlikte kullanılmasının kastedildiği sert güç (*hard power*) uluslararası ve bölgesel anlaşmazlıkları çözmek için tek başına yeterli olmamaya başlamış, Joseph Nye'nin tanımladığı şekliyle “bir devletin kültürünün, siyasi politikalarının ve fikirlerinin çekiciliği” (Nye, 2011: 133-171) anlamına gelen yumuşak güç (*soft power*) de büyük bir önem kazanmıştır. Bu iki gücün bir arada kullanılması ise akıllı güç (*smart power*) olarak adlandırılmıştır. Gücün sağlanması noktasında tarihi süreç, dil, din, milliyet ve gelenekler gibi öğelerin belirlediği kültürel politikaların önemi artmış, kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi kültürel politikalar içinde büyük bir yer kaplamaya başlamıştır. Bu çalışma yumuşak güç içinde kültürel diplomasi ve kamu diplomasisinin devletlerin dış politikalarında önemli kazanımlara yol açtığından hareket etmektedir. Dolayısıyla Balkanlar'da kültürel diplomasi alanındaki birincil ve ikincil her türlü öğenin kullanılması, Almanya ve Türkiye arasında kimin daha avantajlı olabileceğini belirlemede etkili olacaktır.

Kültürel diplomasi ile bir devlet uluslararası politikadaki etki alanını genişletmek ve ulusal çıkarlarını en üst seviyede gerçekleştirmek amacıyla hareket eder. Diğer toplumlar üzerinde olumlu bir izlenim yaratarak sorunların barışçı çözümüne katkı sağlamak da kültürel diplomasinin bir parçasıdır. Genel olarak yabancı ülkelerin hükümet ve yöneticilerini etkilemeyi hedefleyen diplomasi günümüzde giderek aynı zamanda yabancı toplumların kamuoylarını da etkilemeye yönelmektedir (İskit, 2012: 358). Kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi bir devletin sahip olduğu her türlü olanak ve kaynağı kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için kullanmasını ifade etmektedir. Balkanların etnik ve dini yapısındaki farklılıklar göz önüne alındığında burada uygulanacak kültür ve kamu diplomasisinin ne kadar gerekli ve önemli olduğu çok açıktır. Zira bölge sahip olduğu çeşitlilik nedeniyle ve son dönem uluslararası alanda yaşanan göç ve mülteci sorunlarının da etkisiyle hala çatışma ve savaş riskleri taşımaktadır. Bu yüzden Balkanlar'daki refah ve barış ortamının sürdürülebilirliği başta Avrupa olmak üzere küresel açıdan da stratejik konulardan başında gelmektedir.

3. BALKANLARDA ALMANYA

Kısmen Osmanlı İmparatorluğu, kısmen de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu egemenliğinde bulunan ve bağımsızlığını kazanmak isteyen Balkan milletlerinin 1870'lerde büyük güçlerin hamiliğini yeniden isteme tercihlerinin ortaya çıkması, Avrupa'nın gözlerini tekrar Balkanlara yöneltmesine neden olmuştur (Oğultürk ve Dağıstan, 2017: 36). Almanlar 8 Ekim 1862'de Otto von Bismarck'ın başbakan olması sonrasında 1870 yılında birliklerini

sağladıklarından itibaren Balkanlara ilgi duymuşlardır. Bu dönemde esasen mevcut imparatorlukların toprak bütünlüğüne saygı duyan bir tutum takınan Almanya II. Wilhelm'in başa geçmesiyle daha "saldırgan" bir yol izlemiş, nitekim 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar'da patlak vermiştir. 1929 ekonomik buhranı ile birlikte Almanya'nın bölgeyle ekonomik ilişkileri ve ticareti artış göstermiş, toplam dış ticaretin yaklaşık dörtte biri Balkanlarla yapılmıştır (Oğultürk ve Dağıstan, 2017: 36).

Kaynak: <https://www.kosovo-info.com/where-is-kosovo/>

Soğuk Savaş sonrasında gerek güvenlik kaygıları gerekse bölgeyi doğal ekonomik alanı(hinterlandı) görmeleri Almanya'nın bu coğrafyadaki politikalarını belirlemiştir. Çok hızlı bir karar ile Hırvatistan'ın bağımsızlığını tanımalarıyla Balkanlardaki değişiklikleri hızlandırmışlardır. Özellikle yaşanan savaşların bitmesiyle ortaya çıkan güç boşluğunda ABD'den sonra en önemli aktörlerden biri Almanya olmuştur. Almanya savaşlar sırasında NATO üzerinden bölgeye yapılan müdahalelere destek vermiş (Ladurner, 2017) ve uluslararası toplumla birlikte hareket etmiştir (Friedrich ve Scharping, 2000). Savaş sonrası ise coğrafi yakınlığı ve AB faktörlerini de kullanarak bölgeyle hızlı bir iletişime geçmiştir. Avrupa'nın ihtiyacı olan enerjinin nakil hattı üzerinde bulunması Balkanlar'ın önemini artıran

diğer bir önemli nedendir, zira enerji ihtiyacı devamlı artan bir Avrupa için Balkanlar'da oluşacak bir istikrarsızlık, çatışma veya savaş durumu çok ciddi sorunlara yol açabilecektir. Ayrıca Avrupa'nın kurmayı planladığı yeni enerji koridorları arasında da Balkanlar mühim bir alternatif olarak göze çarpmaktadır.

11 Eylül 2001'de yaşanan ABD'deki İkiz Kulelerin ve Pentagon'un vurulması olayının ardından ortaya çıkan uluslararası durumda Almanya'nın bölgeye bakışında güvenlik unsuru daha önemli hale gelmiş, bu çerçevede AB içindeki ortak güvenlik ve savunma politikasının (Bekar, 2015: 67-69) geliştirilmesine de öncülük eden devletlerden biri olmuştur. 2008'teki ekonomik krizle birlikte Almanya daha çok AB içine odaklanmak zorunda kalmış, Balkanlara yönelik politikalarında, doğrudan ve direkt yapılan yardımlarda nispeten bir duraklama yaşanmıştır. Bu durum ekonomik sıkıntılarla uğraşan Balkanlar açısından zorluk yaratsa da 2011 sonrası bölgeye olan ilgi gerek Almanya gerekse Avrupa Birliği nezdinde yeniden yükselişe geçmiştir.

Dil, sanat, edebiyat ve folklor gibi kültürün içinde yer alan ögeler doğru ve sistematik bir biçimde kullanıldığında ciddi bir güç unsurunu teşkil etmektedir (Bayraktar, 2012: 185) ve ulusal kimliği belirleyen unsurlar arasında da belirleyici bir etki yapmaktadırlar.¹ Din faktörü ise milli aidiyetin oluşmasında bir diğer önemli belirleyicidir. Balkan nüfusunun dini açıdan dağılımına baktığımızda Ortodoksların en fazla nüfusa sahip olduğu, onları Müslümanların ve Katoliklerin izlediği görülmektedir. Bu çerçevede Rusya da gerek tarihte gerekse günümüzde bölgedeki temel aktörlerden biri olmuştur. Ancak yirmi birinci yüzyılda daha çok eski Sovyet coğrafyasının sorunları ve Suriye ile ilgilenen Rusya'nın etkisi günümüzde nispeten azalmıştır. Bölgede Almanca kullanımının yaygınlaşması hem temel eğitimde Almanca öğretiminin artırılması ile hem de yükseköğrenim için Almanya'da birçok imkânın bulunmasıyla doğru orantılı olarak artmıştır. Balkan ülkelerinden özellikle Bosna Hersek'te pazarda bile Almanca konuşmalara rastlanmakta, halkın çoğu İngilizceyi bilmemekte ancak Almancayı kullanmaktadır. İşsizliğin -özellikle genç işsizliğin- çok yüksek olduğu Bosna Hersek'ten başta Almanya olmak üzere diğer AB ülkelerine göç oranı da yüksektir.

Almanya kültür politikalarını ekonomik ve diplomatik politikalarıyla desteklemekte, esasen siyasetini Almanya'nın genel dış politika anlayışı olan "*Zivilmacht*"² konseptinde

¹ 4-8 Eylül 2018 tarihlerinde Üsküp'te yapılan araştırma çalışmaları sırasında, tarihi Türk Çarşısı'nın artık tabelalarda "Tarihi Üsküp Çarşısı" olarak yazıldığı gözlemlenmiştir. Özellikle Üsküp merkezinde bağımsızlıktan sonra büyük paralar harcanarak heykeller ve sanat eserlerinin yaptırılması ve birçok isim ve kavramın değiştirilerek dilin yeni bir Makedon kimliği yaratmak için yeniden yapılandırılması Balkanlarda yeni bir kimlik yaratma çabalarına örnek gösterilebilir.

² Almanya'nın uluslararası işbirliğini ön planda tutarak ekonomik gücünü ve buna bağlı araçları kullandığı politika ve diplomasi anlayışı. Bu anlayış Almanya'nın aynı zamanda Alman dış politikasının altı prensibine dayanmaktadır: Avrupa entegrasyonu ve Avrupa Birliği; Barış için Transatlantik Ortaklık; Güvenlik; Demokrasi, Hukuk Devleti ve İnsan Hakları;

oluşturmaktadır. Bu çerçevede *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit* (GIZ)³, Alman Kalkınma Bankası (KfW), Goethe Enstitüsü⁴, Uluslararası Göç ve Kalkınma Merkezi, Ticaret Odaları, Alman Akademik Değişim Hizmetleri (DAAD), Yurtdışı Okulları Ajansı (ZfA), Alman şirketleri ve farklı görüşleri temsil eden birçok Alman Vakfı⁵ ile Düşünce Kuruluşları Almanya'nın etkisini artıracak önemli faaliyetler yürütmektedirler. Bu kuruluşlarla Almanya sürdürülebilir kalkınma hedeflerini, demokrasi ve sivil topluma yönelik unsurları destekleyerek bölgede kültürel diplomasisinin ağırlığını artırmaya çalışmaktadır. Almanya düzenli bir şekilde gerçekleştirilen ve AB üyesi ülkelerin liderleriyle Balkan ülkesi liderlerini bir araya getiren Balkan buluşmalarındaki kararların alınmasında son derece etkin bir rol oynamaktadır (Krauel, 2016).

Batı Balkanlar'da politika yapıcılarla düşünce kuruluşları arasında verimli siyasi diyalogu besleme amacıyla oluşturulan TRAIN Programı bunlardan bir tanesidir. Bu proje kapsamında bölgede hukuk ve şeffaflık üzerine araştırmalar yapılmakta, özellikle yaygın bir sorun olan yolsuzluğun önlenmesi için mücadele kapsamında yapılabilecekler tartışılmaktadır. Özellikle düşünce kuruluşları Batı Balkanlar'daki yeniden yapılanma ve bölgedeki sorunlara eleştirel yaklaşımın desteklenmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Ayrıca Almanya bölgede mesleki eğitim vermekte ve birçok Balkan devletiyle "Kültür Anlaşmaları" imzalamaktadır. AB içinde Almanya'nın başat bir role sahip olması ve bu vesileyle AB'nin de bölgeye ilişkin politikalarını şekillendirmede (AB imkân ve kaynaklarının Balkan ülkeleri için kullanılmasına öncelik verilmesi) belirleyici olması, Almanya'nın Balkanlardaki etkinliğini kuvvetlendiren bir diğer önemli başlıktır (Feilcke, 2017).

Henüz üye olmamış devletler için AB'ye üyelik, bu devletlerin Almanya'ya yaklaşmalarının en önemli sebeplerinden biridir. Almanya'nın Balkan politikasındaki araçlarından biri AB çıtası olduğu için Almanya kendi politikalarıyla birlikte AB'nin Balkan politikasını da belirleyebilmektedir. Dolayısıyla kendi etki alanını da genişletmektedir. AB Batı Balkanlar'daki ülkelere ilk kez 2003 Selanik Zirvesi'nde açık bir üyelik imkânı sunmuştur. Bu Zirve'nin sonuç bildirgesinde AB'nin Balkanlar'a vereceği güçlü desteğe

Küreselleşme ve Uluslararası Düzen; Çoğulculuk, Dış Ekonomik Politika, Dış Kültür ve Eğitim Politikasından oluşan üç sütunlu yapı.

³ Bu kuruluşun adı 2011 yılından önce *Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit*(GTZ) idi ve TİKA ile de ortak çalışmalar yapmıştır. Avrupa çapında hem 18 binden fazla çalışanı ile hem de çalıştığı alan itibarıyla en büyük kalkınma kuruluşudur. Balkanlarda Avrupa Komisyonu'nun destek programlarını alarak projeler eşliğinde Balkanların gelişimine katkıda bulunma amacı gütmektedir. Ekonomik gelişme ve iş olanakları, yönetim ve demokrasinin desteklenmesi, çevre ve iklim değişikliği ve sürdürülebilir altyapı çalışmaları alanlarında projeler gerçekleştirmektedir.

⁴ Goethe Enstitüsü "eğitimde fırsat eşitliği" yönünde yürüttüğü çalışmalar kapsamında dünya üzerinde 100'den fazla ülkenin dâhil olduğu "Okullar: Geleceğin Ortakları" isimli projelerinde Balkanlarda da milli eğitim sistemine bağlı altı yüz (600) okula eğitim danışmanlığı vermektedir.

⁵ Konrad Adenauer, Friedrich Ebert, Friedrich Naumann, Alexander von Humboldt, Hans Seidel, Heinrich Böll gibi vakıflar Balkan ülkelerinde faaliyet göstermektedir.

dikkat çekilmiş (Schlussfolgerungen des Vorsitzes, Europaeischer Rat (Thessaloniki) Tagung vom 19. Und 20. Juni 2003), Almanya bu destekte de öncülük etmiştir. Almanya bu devletlerle ekonomik işbirliği ve AB'ye yaklaşma anlamında antlaşmalar ve protokoller imzalayarak Bölge halkının gündelik hayatlarını da kapsayacak kanallar oluşturmaktadır. Örneğin demokratikleşme, insan hakları, güvenlik ve ekonomik konularında işbirliğini öngören Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti bu çerçevede bir olanak sağlamaktadır. Pakt 2008 yılında Bölgesel İşbirliği Konseyi'ne dönüşerek kurumsallaşmaya gitmiştir. Bu bağlamda bölgedeki ülkelerle ticaretini artıran Almanya bölgenin genelinde ekonomik ilişkiler açısından etkin olmakla birlikte Bosna-Hersek, Kosova ve Arnavutluk'ta öne çıkmaktadır. Gerek bu ülkelere gerekse bölgedeki diğer ülkelere yapılan Alman doğrudan yatırımları ise kültürel politikaların gücünü artırmaktadır. Şansölye Merkel'in verdiği destekle Hırvatistan AB'ye tam üye olurken, Karadağ müzakerelere başlamış, Sırbistan ise adaylık statüsü elde etmiştir.

Almanya için devletin güvenliği sınırda değil, sınırların ötesinde başlamaktadır. Balkanlar'daki güvenlik ve istikrarın bozulması ise gerek Almanya'nın gerekse Avrupa'nın güvenliğini tehlike altına sokacaktır. Bu çerçevede 1989 sonrası Almanya'nın Balkanlara yönelik politikaları esasen üç öncelik etrafında tesis edilmiştir:

1. Bölgedeki düzenlemelerde uluslararası hukuk kurallarına uyulması
2. Balkanlardaki çatışma risklerinin önlenmesi ve mevcut tehditlerin ortadan kaldırılması
3. Toplumsal, ekonomik ve iç siyasi istikrarsızlıkların ortadan kaldırılması

Almanya'nın bu coğrafyada daha fazla yatırım yapabildiği, dolayısıyla daha etkin olabildiği görülmektedir (Nuroğlu ve Nuroğlu, 2016: 15). 2006'da yayımlanan Almanya'nın güvenlik stratejisini açıkladığı Beyaz Kitap'ta, Balkanlar'ın Avrupa ve Almanya'nın güvenliği için öncelikli olduğu ifade edilmiştir (Vatandaş, 2013). Dolayısıyla bu bölgede yürüttüğü politikalar Almanya'nın ulusal çıkarları açısından büyük bir öneme sahiptir. Ancak 2016 tarihli Beyaz Kitap da ise Almanya'nın Balkanlara yönelik güvenlik endişesinin nispeten azaldığı göze çarpmaktadır (Weissbuch, 2016). Bölgeye yönelik ekonomik çıkar temelli politikalara baktığımızda, bunların her dönem geçerliliğini ve önemini koruduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Almanya'nın yeni çıkardığı göç yasası Balkanlar'da yaşayanlar için en önemli göç ülkesi olma özelliğini devam ettirecektir. Bilhassa Batı Balkanlar'daki genç işsizler tarafından bir fırsat olarak görülen yeni yasa ile ülkedeki nitelikli işgücü açığını kapatmayı hedefleyen Almanya, sağlayacağı kolaylıklarla (Kohnen, 2018; Kramer, 2018) yumuşak gücünün etkinliğini artırıcı bir durum yaratacaktır.

4. BALKANLARDA TÜRKİYE

Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Romanya, Sırbistan, Slovenya, Yunanistan'ın yer aldığı Balkanlar'a Türklerin güneyden, Anadolu'dan gelip yerleşmesinin tarihi 1260'lara kadar gitmektedir (İnalçık, 2016: 15). Daha sonra Osmanlı'nın Balkanlara gelmesiyle altı yüzyılı aşkın bir süre Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde kalan ve imparatorluğun doğal hinterlandı olarak görülen Balkanların tarihinin önemli bir döneminde Osmanlı tarafından yönetilmesi, bugünkü Balkan kültürünün ve toplumsal yapısının oluşmasında büyük bir etki yapmıştır. Balkanlardaki İslam varlığı Osmanlıyla birlikte özellikle Orhan Bey'in döneminde artarken oğlu Süleyman Paşa'nın Sırp-Yunan kuvvetlerini 1352'de bozguna uğratmasıyla Osmanlı Rumeli'ye iyice yerleşmiş, sistematik bir iskân politikasıyla da Balkanlar'daki mevcudiyetini genişletmiştir (Parlak, 2016: 301-302). Dolayısıyla Balkan ülkelerinin kimliğinin tanımlanmasında Türk kültürünün ve İslam'ın önemli bir yeri vardır. Bu bağlamda Türk tarihi olmaksızın Balkanların tarihini anlayabilmek ve anlatabilmek mümkün değildir.

Osmanlı'nın yönetim sistemi sayesinde (Müslüman olmayanlara verilen hak ve özgürlükler, farklı etnik ve dini yapılara gösterilen hoşgörünün yer aldığı bir yönetim anlayışı hüküm sürmüştür) Balkanlardaki halklar uzun süre barış içinde ve bir arada yaşayabilmişler, dini ve ulusal aidiyetlere saygı temeline dayanan bu düzen yaklaşık 300 yıl sürmüştür. Fransız Devrimi'nin etkilerinin Osmanlı'ya da ulaşması sonucunda milliyetçilik akımları Balkan ülkelerinin Osmanlı'dan ayrılışını getirmiştir. Kültürün temel unsurlarından biri olan dil konusunda da Türkiye Balkanları ciddi anlamda etkilemiştir. Osmanlı döneminde her millet kendi dilini kullansa da Türkçe de günlük yaşama girebilmiştir (Bayraktar, 2012: 183). Bugün Boşnakça, Arnavutça, Sırpça, Bulgarca gibi birçok Balkan dilinde çok sayıda Türkçe kelime bulunmakta, çoğu zaman bu kelimeler ilgili toplumun günlük yaşam ve gelenek-göreneklerine ilişkin kavramları ifade etmektedir.

Osmanlı'nın ardılı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkanlara bakışı 1923'ten İkinci Dünya Savaşı'na kadar genel dış politikaya paralel seyretmiş, "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi çerçevesinde çeşitli dostluk, tarafsızlık ve güvenlik anlaşmalarıyla bölge ülkeleriyle dostane ilişkiler hedeflenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Hitler Almanya'sının saldırgan ve yayılmacı tutumu Türkiye'de endişe yaratmış, bu endişe ise Balkan devletlerinin sınırlarının korunmasına yönelik olarak Yunanistan, Yugoslavya, Romanya ve Türkiye arasında 9 Şubat 1934'de imzalanan I. Balkan Antantının imzalanmasına yol açmıştır (Kamel, 2014: 97-98). Ancak Almanya ile İtalya arasındaki yakınlaşma ve sonrasında Almanya'nın 1 Eylül 1939'da Polonya'yı işgaline kadar devam eden süreçte Balkan Antantı çok etkili olamamıştır (Emiroğlu, 2018: 532). 1954'te imzalanan

II. Balkan Antantı ise ilkinden çok farklı koşullarda, 1930'ların çok kutuplu uluslararası düzenine karşılık çok kutuplu düzenin gereklerine uygun olarak, ABD ve NATO stratejileri çerçevesinde farklı çıkarların gerçekleştirebilmesine yönelik bir anlaşma olmuştur (Fırat, 2001: 588-599).

Türkiye'nin Balkanlar politikası 1990 sonrası bölgede yaşanan savaşlardan sonra daha aktif bir görünüm almış, gerek siyasi ve ekonomik olarak gerekse kültürel olarak birçok alanda etkin politikalar üretme yoluna gidilmiştir. Çok yönlü bu politikayı Dışişleri Bakanlığı şu ifadelerle tanımlamaktadır (<http://www.mfa.gov.tr>): *“Bölgesel sahiplenme” ve “kapsayıcılık” ilkeleri gözetilerek şekillendirilen Balkan politikamızın dört ana eksenini; üst düzeyli siyasi diyalog, herkes için güvenlik, azami ekonomik entegrasyon ve bölgedeki çok etnili, çok kültürlü, çok dinli toplumsal yapıların muhafazası teşkil etmektedir. Bölge ülkeleri arasında “ortak çıkar alanları” yaratılarak mevcut işbirliğinin hızlandırılması ve kapsamlı bir bölgesel entegrasyon sağlanması hedeflerimizin başında gelmektedir.”* Dışişleri Bakanlığı'nın tanımlamasından da anlaşılacağı üzere, Balkanlarla ilgilinin Türkiye'nin politikalarını yönlendiren güvenlik unsuruna 1990 sonrasında “kimlik” unsuru da eklenmiştir (Emiroğlu, 2018: 549). Nitekim Balkanlar'da sınırlar ve kimliklerle ilgili yaşanan sorunlar her zaman ciddi güvenlik riskleri barındırmaktadır.

Kaynak:<http://ankaenstitusu.com/wp-content/uploads/2016/04/balkanlar-ve-C3%BCrkiye-847x477.jpeg>

Türkiye'nin Boğazları elinde bulundurması ve Romanya ile Bulgaristan'ın deniz yolunu kontrol edebilmesi nedeniyle, Balkanlar için konumu daha da önemli hale gelmektedir (Türbedar, 2003: 331). Balkanlar'da uluslararası aktörlerin gerçekleştirdiği tüm girişimlere dâhil olan Türkiye barışı koruma çabalarının bir göstergesi olarak Kosova'daki barış gücüne

(KFOR) de katılmaktadır. Türkiye ayrıca bu çerçevede AB Bosna Hersek Barış Gücü (*European Union Force in Bosnia and Herzegovina-EUFOR*), BM Kosova Barış Gücü (*United Nations Missions in Kosova-UNMIK*) ve AB Hukukun Üstünlüğü Kosova Misyonu (*European Union Rule of Law Mission in Kosova-EULEX*) gibi sivil oluşumların da bir parçasıdır (Eralp, 2011: 393). Kurucu üye olarak yer aldığı “Güneydoğu Avrupa İşbirliği” süreci ise Slovenya’nın da katılımıyla 12 üyeye ulaşmış bir ortak çalışmalar zemini teşkil etmektedir. Bölgeyle ilgili her türlü girişim için verdiği bu katkıları göz önünde bulundurursak Türkiye, Soğuk Savaş dönemine nazaran Balkanlarla daha yakın ve sürekli bir ilişki biçimi yürütmektedir.

Balkanlarda diplomatik ve akademik mecrada ikili bir söylem mevcuttur. Ortak kültür hala önemini korumakla birlikte Türkiye’nin rekabet etmesi gereken aktörler çok fazladır. ABD’nin, AB’nin, Rusya’nın ve son dönemlerde Çin’in politikalarını bilmeden bölgeye yönelik bir tutum takınmak kolay değildir. Zira Balkanların barışı, siyasi ve ekonomik istikrarı her zaman bulunduğu coğrafyanın ve sahip olduğu toplumsal yapının da bir sonucu olarak kendisi dışındaki aktörlerin davranışlarından etkilenmiştir. Bu yüzden uzun vadeli stratejileri oluşturabilmek ve bu oluşumda tüm unsurları doğru değerlendirebilmek Türkiye’nin Balkan politikası açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’nin Balkan politikasında rekabet edilecek aktörler dışında birçok unsuru da aynı anda göz önünde bulundurması gerekmektedir. Özellikle iki kutuplu sistemin yıkılmasının ardından etnik çatışmalara daha açık hale gelen bu coğrafyanın Türkiye’nin savunma ve güvenliği açısından büyük önem teşkil etmesi, Türkiye’nin bölgeye yönelik tutumunu etkileyen faktörlerin en başında gelmektedir. Bir başka belirleyici faktör ise Balkan ülkelerinde yaşayan çok sayıda Türk ve/veya Müslüman nüfustur. Onların Türkiye’de yaşayan akrabalarıyla birlikte, Türkiye’nin Balkanlar’da yürüteceği siyaset üzerinde etki edebilmektedirler. Balkan ülkeleriyle gerek sosyo-ekonomik gerekse ekonomi-politik ilişkilerin geliştirilmesi, “Osmanlı bakiyesi” rumuzuyla bilinen bu coğrafyada “mülkiyetçi” değil “kültürel mirasçı” ve “tarihsel birikimci” düsturuyla etkin olmaya çalışan Türkiye için özel bir önem taşımaktadır (Kalaycı ve AYTEKİN, 50/2016-2: 102). Bu bağlamda Almanya’da yaşayan Balkan kökenlilerle, Türkiye’de yaşayan Balkan kökenlilerin etkisini kıyasladığımızda esasen Balkanlar’da yaşayan Türk ve/veya Müslüman azınlık nedeniyle Türkiye daha farklı bir konuma sahiptir. Sahip olduğu bu konum Türkiye için zaman zaman avantajlar sunarken, bazen de dezavantajlar yaratmaktadır.

Küreselleşmenin getirdiklerini göz önüne aldığımızda uzun vadeli stratejileri oluşturmada kültüre dair unsurlar devletlerin yumuşak gücü kapsamında kendilerine

avantajlar sağlamaktadır. Özellikle ortak mirası ve benzerlikleri vurgulamak Türkiye için Balkanlar'da etkisini ve başarısını artıracak unsurlardan biridir. Nitekim Türkiye, ortak bir tarihi, benzer kültürleri ve coğrafyayı paylaştığı Balkanlar'da sadece aktif bir kültürel diplomasi yürütmekte, bu coğrafyayla olan köklü bağları Türkiye'nin yumuşak gücünün hem bölgesel düzeyde hem de küresel ölçekte hissedilmesini sağlamaktadır (Purtaş, 2013: 2). Bu çerçevede Dışişleri Bakanlığı öte yandan Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı (TİKA), Maarif Vakfı Okulları, Yunus Emre Enstitüleri gibi resmi kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları, düşünce kuruluşları, iş insanlarının girişimleri vasıtasıyla da bölgede etki alanını genişletmeye ve bunu sürdürülebilir kılmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede özellikle TİKA'nın faaliyetleri Balkan coğrafyasındaki halkların hayatlarına dokunan projeler üretmesi sebebiyle ayrı bir değerlendirmeyi hak etmektedir.

TİKA başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere, ülkemizin tarihi kültürel bağlarla sıkı sıkıya bağlı olduğu tabii coğrafyası ile güçlü bir işbirliği geliştirmek üzere 1992'de kurulmuştur (<http://www.tika.gov.tr>). Kuruluş 2000'li yıllarla birlikte uluslararası politikadaki değişimlere paralel olarak faaliyet alanını genişletmiş ve neredeyse tüm Balkan ülkelerinde⁶ bir Program Koordinasyon Ofisi (PKO) açmıştır. Günümüzde Almanya ile kıyasladığımızda çok küçük bütçeli projelerle hareket edilse de on bir (11) adet PKO'nun yanı sıra bölgedeki Büyükelçiliklerimiz ve Başkonsolosluklarımız vasıtasıyla gelen projeler de değerlendirilmekte, Balkanlar'da her kesimden insana kalkınma yardımı hizmeti TİKA eliyle götürülmektedir. Balkan toplumları içinde yüksek görünürlüğe sahip ve kendisinden çok şey beklenen bir kurum olan TİKA kültürel diplomasi konusunda Türkiye'nin yumuşak gücüne büyük bir katkı sağlamaktadır.

Önceliği ata yadigarı eserlerin, Osmanlı kültürel mirasının korunmasına⁷ vermekle birlikte sağlık, eğitim, sivil alt yapıların güçlendirilmesi başlıklarında ülke, etnik yapı ve din ayrımı gözetmeksizin sayısız onarım, yenileme, bakım projeleri gerçekleştirmektedir. Örneğin sadece Karadağ genelinde bile 320 proje gerçekleştiren (<https://www.star.com.tr>) TİKA birçok ülkede hem doğrudan teminlerle ihtiyaçları gidermekte hem de meslek edindirme kursları düzenleyerek bölge devletlerinin özellikle sıkıntı çektikleri işsizlik konusunda çözümler üretmeye uğraşmaktadır. Balkanlarla ilgili olarak 30-31 Mayıs 2018 tarihlerinde Ankara'da Stratejik Düşünce Enstitüsü ile birlikte düzenlediği Çalıştay'da (Balkanların Geleceği İçin Strateji Çalıştayı, 2018: <http://www.sde.org.tr>), TİKA, Balkanlar ve Doğu Avrupa'dan yaklaşık 500 temsilciyi bir araya getirerek değerlendirme yapma imkânı

⁶ Yunanistan ve Bulgaristan'da TİKA'nın Program Koordinasyon Ofisleri mevcut değildir.

⁷ 2000 yılında başlatılan "Osmanlı Eserleri Envanteri" projesi ile Türkiye'den uzmanlar bölgeye gitmekte arşiv çalışmaları ve eser tespiti yapılmaktadır.

sağlamıştır. Üst düzey katılımlı bu Çalıştay sırasında TİKA'nın hazırlık ve uygulama aşamalarında destek verdiği bir strateji planı oluşturulmuş, Balkanlar'dan gelen uzmanların söyledikleri büyük bir dikkatle not edilmiştir.

2009 yılında faaliyetlerine başlayan Yunus Emre Enstitüsü, Kalkınma Bakanlığı ve Merkez Bankasıyla işbirliği yaparak gerek Bosna Hersek'te gerekse Balkanların genelinde Kültürel Mirasın Yeniden İnşası adında bir proje yürütmektedir. Bu proje çerçevesinde Bosna Hersek'in Mostar kentinde yazma eserler için restorasyon atölyesi kurma çalışmaları devam etmektedir. Enstitü, Balkan ülkelerindeki üniversitelerinde Türkoloji bölümleri açılmasını teşvik etmektedir.

Türkiye'nin son dönemde dış politikadaki yumuşak gücünü destekleyen bir diğer kurum olan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) Türkiye dışından gelecek öğrenciler için staj ve burs⁸ programları düzenlerken, kültür gezileri de gerçekleştirmektedir. Diaspora Gençlik Akademisi (<https://www.ytb.gov.tr>) ise yine yurtdışından gelecek gençlere Türkiye'yi ve Türk kültürünü tanıma fırsatı sunmaktadır. Bu kapsamda Balkanlar'dan gelen gençler YTB'nin faaliyetlerden yararlanmaktadır. YTB'nin yürüttüğü programlar arasında özellikle Balkanlar'a yönelik fikir ve sanat etkinliklerinin yapıldığı bir atölye olan Akademi Rumeli ve Balkanlar'daki insanların faydalanacağı Mevlana Kültürel Etkileşim Programı mevcuttur. YTB'nin bu programlarına edebiyat, tarih, sanat ve kültür konularında eğitim almış kişiler katılabilmektedir. Ayrıca Balkanlar'da sekiz ülkede "Balkan Gençlik Okulu" projesi başlatılmış, bu çerçevede Balkan Gençlik Okulu kapsamında en son Karadağlı gençlere başkent Podgorica'da bulunan Mehmet Fatih Medresesi tarafından düzenlenen programla "Bilinçli İnternet Eğitimi" verilmiştir (<https://www.ytb.gov.tr>).

Balkan coğrafyasında son dönemde varlık gösteren diğer bir kurum olan Türkiye Maarif Vakfı bölgede Kosova, Makedonya, Arnavutluk, Bosna-Hersek'te okullar açmıştır; bu okullarda yerel dil, İngilizce ve Türkçe dillerinde eğitim verilmektedir. Bu coğrafyada faaliyet gösteren Ziraat ve Halk Bankaları da ekonomik unsurlar olmalarına rağmen, Türkiye ile bir temas noktası oluşturmaları açısından kültürel diplomaside ve yumuşak gücün etkisini artırmasında önem arz etmektedir. Balkanların genelinde Türk kültürüne yönelik ilgi son zamanlarda özellikle Türk dizi ve filmlerinin de etkisiyle artış kaydetmiştir. Bosna'da, Kosova'da, Makedonya'da, Sırbistan'da, Hırvatistan'da insanlar çarşıda pazarda, bir gece önce izlemiş oldukları Türk filmlerini, günlük sohbetlerine konu edinmeye başlamışlardır (Bayraktar, 2012: 187).

⁸ YTB 2012 yılından bu yana yaklaşık 25 bin öğrenciye burs sağlamıştır.

Türkiye'nin Balkanlar'da etkinliğini artırması yönünde yürüttüğü çalışmalar AB ülkeleri ve Almanya'nın bölgedeki çıkarlarına zarar verici bir unsur olarak algılanmaktadır (Dusan, 2010). Balkanlarda Türkiye'nin dini ayrımcılık yaptığına dair negatif görüş yayılmak istenmekte, Balkanların İslamlaşması ve Türkiye'nin artan etkisine dikkat çeken yazılar AB ülkelerinin basın yayın organlarında sık sık yer almaktadır (Deutsch, 2017) Çalışmanın konusunu teşkil eden ülkelere Arnavutluk'ta yüzde 70, Kosova'da yüzde 97 oranında Müslüman bulunmaktadır. Makedonya Arnavutlarının ise yüzde 99'u Müslüman'dır. Bu bağlamda Balkanlar'daki devlet arşivlerinin araştırmacıların daha fazla kullanımına açılması da Türkiye olan ortak kültür mirasının doğru bir söylemde sürdürülebilmesi açısından önem taşımaktadır. Zira Türklerin tarihte ve günümüzde bölgeye yönelik politikalarında dini ve/veya etnik bir ayırım yapmadığı daha iyi anlaşılacaktır.

Balkan ülkeleriyle ilişkilerde Türkiye'nin AB ile olan ilişkisi de önem taşımaktadır. Türkiye'nin 1959'da imzaladığı Ankara Antlaşmasından bu yana sürdürülen ilişkilerin geleceği Balkanlarda üreteceği politikalarla yakından ilişkilidir, zira Türkiye AB dışında kalır da Balkan ülkelerinin tamamı AB üyesi olurlarsa, bu devletlerle yürütülen ilişkiler Türkiye-AB ilişkileri biçimine dönüşecektir (Kalaycı ve Aytekin, 50/2016-2: 121).

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kozmopolit bir yapıya sahip olan Balkan kültürü birçok kültürün bir arada olmasından meydana gelmektedir, ancak en fazla etkilendiği kültürlerden biri Osmanlı kültürüdür. Bu bağlamda Balkan halklarının günlük yaşam tarzları ve alışkanlıkları Türk kültüründen önemli izler taşımaktadır. 1989 sonrası yaşanan çatışma ve savaşlar ile bölgede yeni devletlerin kurulması da pratikte durumu değiştirmemiştir, ancak Balkanlar'da hala ciddi yapısal ve siyasi sorunların mevcut olması, özellikle yüksek (genç) işsizliğin yol açtığı sıkıntılar nedeniyle yüzünü daha çok Avrupa Birliği'ne, esasen Almanya'ya dönmüş bir coğrafya söz konusudur. Henüz AB üyesi olmamış devletlerin kısa zaman içinde üye olacağı söylemiyle bu bağlantı AB tarafından daha da kuvvetlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu şekilde Türkiye'nin bölgedeki etkisi en aza indirilebilecektir.

11 Eylül 2001'de ABD'de meydana gelen saldırılar tüm uluslararası politikayı ve devletlerarası ilişkileri etkilemiş, küreselleşen terör karşısında yeni önlemlerin alınması gündeme gelmiştir. Böyle bir ortamda Almanya'nın Balkanlara olan ilgisi nispeten azalsa da bu coğrafyanın Asya, Ortadoğu, Afrika ile Avrupa arasında geçiş noktası olma özelliği nedeniyle Balkanlar her zaman stratejik önemini korumuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde Balkanlar'da milliyetçilik unsurunun istikrarsızlık faktörü olarak ortaya çıktığı (Özçelik, 2012: 437) göz önüne alınırsa Balkanların uluslararası ilişkileri daha fazla meşgul etmesi son

derece normaldir. 2008 ekonomik kriziyle bölge için kullanılan imkân ve kaynakların azaltılması da bölgeye yönelik politikaların önemini azaltmamıştır.

Balkanlarda Hıristiyan ve Müslüman nüfusun bir arada ve yan yana yaşaması 2001 sonrası oluşan düzen içinde hızlanan küreselleşme ve artan milliyetçilikle birlikte uluslararası ilişkiler açısından ciddiye alınması gereken bir duruma işaret etmektedir. Zira bölgede yeniden sıcak çatışma riski ve bu çatışmanın tüm Avrupa'yı etkileme tehlikesi büyüktür (Mijnssen, 2018). Dolayısıyla yaşanacak çatışmazlık ve savaşlardan en fazla zarar görecekları arasında bulunan Almanya Balkanları kendi görüş alanında tutmak için bölgeye yönelik politikalarında yumuşak gücünü, bir başka ifadeyle kültürel politikalarını da yoğunlaştırmaktadır. Almanya'nın ekonomik gücü ve AB içindeki başat pozisyonu kendisine avantaj sağlamaktadır. Bilhassa Alman vakıflarının sahada etkin bir biçimde var olması ve Almancanın İngilizceden sonra en çok kullanılan yabancı dil olarak karşımıza çıkması Almanya'nın Türkiye karşısındaki üstünlüğünü artıran nedenler arasındadır.

Balkanlar'da refah, barış ve istikrarın sağlanması ve bunun sürdürülebilir kılınması Almanya kadar Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Bu yakından bağlantılı olma durumu coğrafi yakınlıktan kaynaklandığı kadar tarihi ve kültürel bağlardan da kaynaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle, Türkiye Balkanlara karşı politikalarında tarihsel olarak da sorumluluk taşımaktadır. Türkiye'nin bölgedeki kültürel politikalarını uygulamasında kullandığı araçlar etkin olmakla birlikte Almanya ile kıyaslandığında ekonomik olarak yetersiz kalmaktadır. Türkiye bu yetersizliği aşmak için bölgeyle paylaştığı ortak tarihi ve kültürel yapıya vurgu yaparak ilerleme sağlayabilecektir. Nitekim bu coğrafyada gerek devlet gerekse devlet dışı kuruluşlar açısından Türkiye son derece faal çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin politikalarının istenen faydayı sağlaması için Balkanlar'da faaliyet gösteren çok sayıda kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğinin sağlanması ve mümkünse bu işbirliğinin kurumsal yapısının oluşturulması gerekmektedir. Özellikle Almanya'nın ekonomik gücü düşünüldüğünde bu eşgüdüm Türkiye'nin sahip olduğu kaynakların optimum kullanılması açısından daha da büyük önem arz etmektedir. Son dönemde Türk Dış Politikasının "insani diplomasi" prensibiyle hareket ettiği düşünülecek olursa, Balkanlar'da üretilecek politikalarda çocuk, genç ve kadın nüfusa yönelik geliştirilecek uygulamalar Türkiye'nin Almanya karşısında avantaj sağlamasını kolaylaştıracaktır.

Türkiye'nin politikalarının etkili olabilmesi için bir başka gerekli şart özellikle Suriye'den olmak üzere Ortadoğu ve Afrika'dan gelen göçlerle ilgili doğru politikalar oluşturabilmesidir. Zira bu göçmenler Balkanlar üzerinden Avrupa'ya geçmektedirler.

Dolayısıyla Balkanlar kendi taşıdığı risklerin yanı sıra göçlerden kaynaklanan tehditleri de barındırmaktadır. Balkanlar'dan Avrupa'ya geçecek olanların en çok gittiği ülkelerin başında Almanya gelmektedir, dolayısıyla bu durum Almanya'yı da yakından ilgilendirmektedir.

Balkan coğrafyasında barış, refah ve istikrarın sağlanması bölgeye komşu tüm devletler (aktörler) için önemli olduğu kadar, Balkanlar'ın Doğu ve Batı arasında köprü olması münasebetiyle Ortadoğu ve Kafkaslar için de önemlidir. Barış, refah ve istikrarın tesis edilmesi için bir yandan sert güç olarak NATO gibi unsurlara ihtiyaç duyulurken, öte yandan bölge ülkelerinde demokrasinin güçlenmesi için yumuşak güç de büyük anlam ifade etmektedir. Almanya sert güç unsuru kimliğiyle ABD'den sonra en etkili kuvvetlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye de bölgede barışı koruma operasyonlarında her türlü katkıyı sağlamaya çalışmaktadır. BM bölgede NATO ve G-8'den sonra güç olarak üçüncü sırada gelmektedir (Cremer, 1999: 3).

Kültürel diplomasi devletlerin yumuşak gücü olarak ekonomik ve siyasi ilişkilerin gelişmesi için önemli anahtarlardan birini teşkil etmektedir. Uluslararası ilişkilerde bir devletin diğer bir devlete yaptığı her türlü yardım dış politika hedefi güdülerek gerçekleştirilmektedir; Balkan devletleri dış yardımlara oldukça bağımlı yapılarıyla özellikle Avrupa, Asya ve Ortadoğu'nun güvenliğine etki edebilecek kilit önemde bir coğrafyayı oluşturmaktadırlar. Balkanlar'da en temel sorunlardan biri milliyetçilik konusudur. Bölgenin çok sayıda farklı etnik ve dini yapıya sahip olması ve bu yapılar arasındaki çıkar çatışmaları, sınır sorunları her daim kriz ve çatışma olasılıklarını canlı tutmaktadır. Etnisiteler arasında ortak, bir başka ifadeyle birleştirici noktaları bulmak ve bir arada yaşama kültürünü destekleyici politikalar üretmek büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede Almanya'nın ekonomik, Türkiye'nin ise tarihi ve kültürel avantajları fazladır. Anılan devletlerin sahip oldukları avantajlarını yumuşak güç bağlamında kullanabilme becerileri, birinin diğerine göre Balkanlar'da daha etkin ve belirleyici güç olmasına yol açabilecektir.

KAYNAKLAR

- Balkanların Geleceği İçin Strateji Çalıştayı. (30-31 Mayıs 2018). Stratejik Düşünce Enstitüsü.<http://www.sde.org.tr/Content/Upload/Dosya/1-%20SDE%20Calismasi-Balkanlar.pdf>. (Erişim:08.09.2018)
- “Balkanlaender “sind schon laenger sicher””. (10.08.2015) <https://www.dw.com/de/balkanl%C3%A4nder-sind-schon-%20sicher/a-18638006>, (Erişim: 21.08.2018)
- Balkan Ülkeleriyle İlişkiler. http://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa, (Erişim: 21.08.2018)
- Bayraktar, Z. (2012) “Türkiye'nin Balkanlar'daki Yumuşak Gücü Türk Kültürü”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı 35, s.181-183.
- Bekar, N. (2015). Die Sicherheitspolitik der EU-Die ESVP nach dem Vertrag von Lissabon und die neue Situation der Türkei, Saarbrücken: SVH
- Bilinçli İnternet Eğitimi. YTB, (08.02.2019) <https://www.ytb.gov.tr/haberler/ytbnin-destegi-ile-karadagli-genclere-bilincli-internet-egitimi-verildi>, (Erişim: 09.02.2018)
- Cremer, U. Die Balkanpolitik Deutschlands (1999-3): Tödliche Bilanz, Wissenschaft und Frieden,

- <https://wissenschaft-und-frieden.de/seite.php?artikelID:1368>, (Erişim: 23.08.2018)
- Çağbayır, Y. (2016). Türkçe Sözlük. Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı, TİKA, İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Emiroğlu, H. (Şubat 2018). Türkiye'nin Balkanlar Politikası. Ed. Adem Çaylak-Seyit Ali Avcı, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'nin Dış Politikası (s.525-554). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Eralp, D. U. (Ekim 2011). Türkiye'nin Balkanlar Politikası 2010. Türk Dış Politikası Yıllığı 2010. Ed. Burhanettin Duran ve diğerleri (s.391-408). Ankara: SETA.
- Feilcke, A. (13.06.2017). Christian Hellbach: Die "EU-Perspektive des Balkans ist keine Einbahnstrasse. Deutsche Welle, <https://www.dw.com/de/christian-hellbach-die-eu-perspektive-des-balkans-ist-keine-einbahnstra%C3%9F/a-39232666>, (Erişim: 10.08.2018)
- Fırat, M. (2001). Yunanistan'la İlişkiler. Ed. Baskın Oran. Türk Dış Politikası. Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar içinde (s.576-614), Cilt I: 1919-1980, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Friedrich, W. U. Ischinger, W. Scharping, R. (2000). The Legacy of Kosovo: German Politics and Policies in the Balkans. German Issues 22, American Institute for Contemporary German Studies: in foreword, https://www.aicgs.org/site/wp-content/uploads/2011/11/legacy_of_kosovo.pdf, Erişim: 08.08.2018)
- Gathmann, F. Maxwil, P. (23.07.2015). Balkan-Flüchtlinge-worum es in dem Streit geht. <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/fluechtlinge-vom-balkan-warum-die-politik-darueber-streit-a-1044966.html>, 09.08.2018)
- Güvenç, B. (1993), Türk Kimliği. Kültür Tarihinin Kaynakları, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İnalçık, H. (2016), Türkler ve Balkanlar. (s.9-10). Ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, Balkanlarda İslam-Miadi Dolmayan Umut içinde Cilt 2Ankara: TİKA Yayınları.
- İskit, T. (Ekim 2012). Diplomasi-Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması, Genişletilmiş 4. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kalaycı İ. Ve AYTEKİN, B. (50/2016-2). Türkiye-Balkan İlişkileri Üzerine (Geçmişten Geleceğe) Ekonomi-Politik Notlar, Avrasya Etüdüleri, (s.99-126).
- Kamel, A. (2014). 1923'ten Günümüze Türk Dış Politikası ve Diplomasisi. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Kohlen, A.(19.12.2018). So soll das neue Einwanderungsgesetz Fachkraefte anlocken. <https://www.waz.de/politik/neues-einwanderungsgesetz-soll-fachkraefte-anlocken-id216054667.html>, (Erişim: 27.12.2018).
- Kraemer, A. (20.11.2018), Wie steht es um das Einwanderungsgesetz? <https://www.tagesschau.de/inland/einwanderungsgesetz-113.html>, (Erişim: 27.12.2018).
- Ladurner, U. (2.2.2017). Wo Europa am zerbrechlichsten ist. Zeit Online. <https://www.zeit.de/politik/ausland/2017-02/balkan-europaeische-union-konflikte-5vor8>, (Erişim:09.08.2018)
- Middel, A. (11.07.2000). Aussenminister wollen Staaten des Balkan an die EU herañführen. Die Welt, <https://www.welt.de/print-welt/article522527/Aussenminister-wollen-Staaten-des-Balkan-an-die-EU-heranfuehren.html>, 8Erişim: 08.09. 2018)
- Mijnssen, İ. (05.04.2018). Der Balkan gehört zu Europa. Neue Zürcher Zeitung, <https://www.nzz.ch/meinung/der-balkan-gehört-zu-europa-ld.1371262>, (Erişim: 10.08.2018)
- Moving Forward with the EU Enlargement Process, <https://dgap.org/en/think-tank/publications/further-publications/moving-forward-eu-enlargement-process-1>, (Erişim: 09.08.2018)
- Nuroğlu, E. ve Nuroğlu, H.H. (2016). Balkanlar'da Almanya ve Türkiye: İhracat ve Yatırımlar, İstanbul: SETA Yayınları.
- Nye, J. (2011). Macht im 21. Jahrhundert-Politische strategien Für ein Neues Zeitalter. Almanya: Siedler Verlag.
- Oğultürk, M. C. Dağistan, F. (Mayıs 2017). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Almanya'nın Balkanlar'a Etkisi. Savunma Bilimleri Dergisi.Cilt 16, Sayı 1. (33-56).
- Özçelik, S. (Ekim 2012). Önleyici Diplomasi Pratiğı ve Teorisi. Ed. Mustafa Aydın ve diğerleri, Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe (s.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özkök, A. Gewicht der EU auf dem Balkan schwindet-Russland und Türkei verdraengen Brussel. (29.06.2017). RT Deutsch, <https://deutsch.rt.com/europa/53197-eu-verliert-balkan-russland-tuerkei/>, (Erişim:11.08.2018)
- Parlak, N. (2016). İki Yarımada da Yarım Kalmış Bir Serüven: İberya ve Balkan Yarımadalarında İslam Varlığı. Ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, Balkanlarda İslam-Miadi Dolmayan Umut içinde (s.301-302). Cilt 2, Ankara: TİKA Yayınları.
- Purtaş, F. (Kış 2013). Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi. Akademik Bakış (s.1-14). Cilt 7, Sayı 13.
- Reljic, Dr. D. (2010). Die Türkei weckt alte Lieben und Feindschaften im Westbalkan. SWP-Aktuell 69. https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/aktuell/2010A69_rlc_ks.pdf, (Erişim: 11.08.2018)

- Schlussfolgerungen des Vorsitzes, Europäischer Rat (Thessaloniki) Tagung vom 19. Und 20. Juni 2003, <https://www.consilium.europa.eu/media/20839/76285.pdf>, (Erişim: 05.08.2018)
- TİKA'dan Karadağ'a tıbbi cihaz desteği, (03.10.2018), <https://www.star.com.tr/yerel-haberler/tikadan-karadaga-tibbi-cihaz-destegi-3650487/>, (Erişim: 09.09.2018)
- TİKA Tarihçe, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>, (Erişim:20.08.2018)
- Torsten, K. (26.09.2016). Der Frontex-Beschluss zeigt, dass die EU funktioniert <https://www.welt.de/debatte/kommentare/article158370377/Der-Frontex-Beschluss-zeigt-dass-die-EU-funktioniert.html>, (Erişim: 09.08.2018)
- TRAIN Programme, https://dgap.org/en/think-tank/program/aoz-eu/activities_initiatives/train-programme, (Erişim: 11.08.2018)
- Türbedar, E. (2003). Balkan Türkleri Balkanlar'da Türk Varlığı, Ankara: ASAM Yayınları. Türkiye'nin Girişimci ve İnsani Dış Politikası, <http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa>
- Vatandaş, S. (7.09.2013). Alman Dış Politikası ve Batı Balkanlar. <http://www.bilgesam.org/incele/135/-alman-dis-politikasi-ve-bati-balkanlar/#.W7yhWWgzaUk>, (Erişim: 09.10.2018)
- Weissbuch (2016) <https://www.bmvg.de/resource/blob/13708/015be272f8c0098f1537a491676bfc31/weissbuch2016-barrierefrei-data.pdf>, (Erişim: 05.08.2018)
- Wiedmann-Schmidt, W. (01.09.2018). Westbalkan-Visumantraege überfordern deutsche Botschaften. <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/balkan-visumantraege-ueberfordern-deutsche-botschaften-a-1225888.html>, (Erişim: 01.10.2018)
- Türkçe Sözlük 10. Baskı. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu

EXTENDED ABSTRACT

As being a strategic passing way between Europe and Asia, the Balkans had been hosting various ethnicities throughout history and was ruled by different empires. It has a cosmopolitan structure because of its diversified administrative and cultural characteristics in terms of language, religion, nationality. The Balkans has always occupied an important place in the international politics and was considered as a central factor in the wars that impact on the world history. Instability that was caused by conflicts and wars in the post-Cold War period has confirmed strategic value of the Balkans for the international peace. Today, as a transit corridor for energy transmission lines and migrations from the Middle East and Africa, the value of the region is being increasingly maintained.

Following the developments in the post-1989 period the region turned its face towards Europe. The existence of serious structural and political issues in the region has increased European influence. Due to the direct link between the Balkans and European security, the EU members have pursued a common strategy despite their different interests in restructuring the Balkan countries. They have also tried to have an influence on the internal and external policies of the countries by offering them the perspective of the EU membership in particular. The role and place of Germany in the race of influence, as one of the dominant Powers in the EU, deserves a separate assessment. The Balkans has always been a hinterland for Germany in the past and present. The German share in the direct and indirect assistances to the region is a proof for it.

The cosmopolitan culture of the region that is a formation of various cultures is deeply affected by the Ottoman culture. Hence daily living styles and traditions of the Balkan peoples trace many signs of the Turkish culture. The interest of Turkey towards the Balkan countries is not only a necessity but at the same time a (historical) responsibility in light of the direct impact of the Balkan geography on the security and economy of Turkey as well as the presence of Balkan-origin Turkish citizens in Turkey. In this regard, Turkey also attaches importance to maintaining and preserving of all ethnic and cultural identities in the Balkan countries. Thus, the actors who conduct and shape the Turkish foreign policy through public and non-governmental organizations produce policies aimed at the same direction in the Balkan geography. By the year 2000, Turkish foreign policy toward the Balkans has become more active in parallel to the overall Turkish foreign policy.

The terrorist attacks in the USA on 11 September 2001 has affected whole international policy and inter-state relations, and it was raised that new measures should be taken against global terrorism. Within this environment, cultural diplomacy has been considered as one of the main tools in implementing policies toward the Balkans. States pursue cultural diplomacy policies (their soft-power) aimed at developing further economic and political relations.

The multi-religious and multi-ethnic structure of the Balkans is the main factor behind nationalism problem and keeps alive the potential of crises and conflicts throughout the region. It is important to develop policies aiming at supporting the culture of coexistence and finding common and cooperative ties among the ethnic communities in the region. Germany is among those who will suffer from possible conflicts and wars in the Balkans, has increased its activities of cultural diplomacy or policies to maintain its influence in the region. German economic power in the world and dominant position in the EU creates advantages for herself. Ensuring and realizing sustainable welfare, peace and stability in the Balkans closely concerns Turkey as well as Germany. Turkish means in implementing cultural diplomacy in the region are effective but when they would be compared to German policies in terms of economy remain insufficient. To overcome this economic challenge, Turkey would advance its interests by emphasizing more the historical and cultural commonalities with the region. In fact, Turkey has followed active policies through its public and civil society organizations. In order to achieve its policy goals, Turkey should ensure cooperation and coordination among many Turkish organizations which are active in the Balkans and set up institutional structure for the cooperation. In light of the economic power of Germany, the cooperation and coordination gain more importance for the maximum utilization of Turkish policies in the region. While humanitarian diplomacy has recently become one of the main principles of

Turkish foreign policy, Turkey would take advantage against Germany by formulating policies in the Balkans aimed at targeting children, women and youth population of the region.

Developing right policies related to the migration coming from mainly Syria, the Middle East and Africa is also another factor to determine the efficiency both of Turkish and German policies in the region. The migrants will pass through the Balkans to Europe. Hence, the Balkans is a source of new threats stemming from the migration along with its own potential risk areas. Germany follows closely the migration issue due to the fact that Germany is the main destination for immigrants in Europe.

In this study, when comparing the cultural diplomacy policies or soft-powers of German and Turkish governments during the 2000-2015 period, an answer to the question "which country is more effective in the region?" will be found by employing the content analysis method. Current studies address the Balkan policies of Turkey and Germany, but the number of comparative analysis for the policies in the post-1990 period is being insufficient. The outcomes of this study would be useful to the relevant literature.